

Miksi Heikki Meriläinen muutti Siikajoelta Sotkamon Nuasjärvelle 1700-luvun alussa?

Jarmo J. Meriläinen (2005)

Johdanto

Olen yrittänyt tässä pohtia syitä, joiden perusteella esi-isäni Heikki Heikinpoika Meriläinen päätti muuttaa Siikajoen Mankilankylältä kauas itään, Oulujärven tuolle puolelle, Sotkamon Nuasjärven Turunkorvaan 1730-luvun alussa. Muuttoa on vaikea perustella tavanomaisilla syillä, kuten paremmilla työnteon ja elämisen mahdollisuuksilla tai leveämmällä ruokapöydällä. On selvää, että juuri leskeksi jäänyt nelikymppinen, sukutilaa asuva isäntämies, jolla on huollettavanaan puoli tusinaa lapsenkirjoissa olevaa jälkeläistä, ei ole myöskään mikään onnenonkija. Muuttopäätökseen täytyy olla muita syitä.

Historiankirjoitukset kertovat yleisestä elämänmenosta ja niitä onkin kohtalaisesti tarjolla. Tavallisen kulkijan tilanne on toinen. Heikin ja hänen perheensä arjesta tiedot rajoittuvat vain muutamiin merkintöihin, vaikka niitäkin Heikistä löytyy, olihan hän yhteiskunnallinen vaikuttaja. Lisätietoja Heikistä olen saanut Aarne Laaksosen keräämästä sukuselvityksestä, Paavo Meriläisen Turunkorvan tanterilla kirjoituksista ja muutamista muista selvityksistä. Kun monet tiedot ovat tulkinnanvaraisia ja joskus keskenään ristiriitaisia, on selvää, että tässä vaiheessa johtopäätökset ovat enemmänkin valintoja, ja lopulta ne eivät ole arvailuja kummempia. Osoittakoon tämä työ kuitenkin sen, että Meriläisten suvussa on vielä paljon tutkittavaa.

I Savolaiset

Ennen kuin lähdemme Mankilankylälle ja Nuasjärvelle, minun on aloitettava tämä tarina savolaisista. Savolaiset nimittäin toivat leivän ja pysyvän asutuksen Kainuuseen. Sama kaskisavujen nokeama kansa asutti samalla viljelytekniikalla, kirveen ja sirpin voimalla myös suomalaismetsinä tunnetun alueen Ruotsin ja Norjan rajaseudulla. Menivätpä savolaiset myöhemmin vielä Pohjois-Amerikankin kaskeamaan. He, metsäläisiä kun olivat, uskalsivat ensimmäisinä uudisasukkaina siellä sisämaahan, intiaanien pariin.

Leivän ja uutispuuron historia ei ole kovinkaan pitkä. Suomessa leipäviljan viljely käynnistyi rautakaudella, ehkä noin 600-luvulla, ja yleistyi vasta noin vuoden 1000 tietämissä, ns. ristiretkien aikoihin. Kun elantoa alettiin ottaa maata viljellen, ihmisen oli asetettava aloilleen. Kota muuttui kodiksi. Peltojen äärelle syntyi pysyvää asutusta, kyliä, markkinapaikkoja ja niistä kaupunkejakin lopulta. Leipäsuomen pohjoisraja kulki joskus 1400-luvulla Perämeren kapeaa rannikkokaistaa ja jokilaaksoja kulkien alas Hämeeseen, nousi sieltä Päijänteen rantamaita taas pohjoista kohti ja kaartui järven itäpuolella ensin etelään, kunnes nousi Järvi-Suomen suurjärviä myötäillen Kallaveden kautta Pieliselle.

Savolaisten heimosta ei ollut kylien eikä kaupunkien asukkaiksi. Heistä tuli kaskiviljelyyn erikoistunut kansa. Alussa, silloin kun väkeä oli vähän, kaskiviljelyllä oli ihmiselle vain myönteisiä vaikutuksia. Riista oli runsainta ja monipuolisinta siellä, missä oli eri-ikäisiä kaskimaita ja lehtimetsiä runsaasti tarjolla. Kaski oli pyyntitalouden tuki. Myöhemmin kaskitalous oli pelkkää ryöstöviljelyä ja se kohtasi tiensä pään Suomessa jo 1800-luvun lopulla. Vain kaukaisissa metsissä kaskisavuja nousi vielä 1900-luvun puolella.

Savolaisilla oli salainen ase, kaskiruis. Vuosisatojen aikana se oli kehittynyt kestäväksi taigametsävyöhykkeen pitkää kesäpäivää ja lyhyttä kasvukautta. Sillä oli erikoinen kyky käyttää hyväkseen väkevän kaskituhkan runsaita ravinnevaroja. Hyvinä kesinä, vaarojen rinteillä tavallistenhallaöitten ulottumattomissa, korpiruis tuotti mahtavaa satoa. Puolen tynnyrin kylvöstä saattoi parhaimmillaan saada 40-50 tynnyrin sadon. Arvioidaan, että kaksi ruistynnyriä vastasi

arvoltaan kutakuinkin ihmisen vuoden eväitä. Osa sadosta kun voitiin vaihtaa muuksi ruoaksi. Tuollaiset sadot eivät kuitenkaan olleet yleisiä. 1600-luvulla katovuosia oli joka kolmas, kun elettiin kylmää ilmastojaksoa, pikku jääkautta. On myös muistettava, että kaski antoi vain yhden tai kaksi kunnan tai kohtalaista vuodentuloa, minkä jälkeen oli käytävä uuden metsän kimppuun. Jos ei varhainen peltoviljely ollut kevyttä kesätyötä, sitä ei taatusti ollut kaskiviljelykään, vaikka niinkin on joskus epäilty. Kovimmillaan työ oli kahden ensimmäisen vuoden aikana, kun kirvein kolottiin ja kaadettiin huhtakaskea paksurunkoiseen kuusikkoon. Helppoa ei ollut kaskan poltto, eikä viertäminen, kuumaa ja nokista raadantaa, jolta eivät lapsetkaan säästyneet. Työtä piti tehdä monta vuotta ennen kuin kaski antoi satoa.

Kerralla Kainuun asuttaminen ei savolaisiltakaan onnistunut, sillä rappasota tappoi väestä suuren osan 1500-luvun loppupuolella ja tuhosi vuosikymmeniksi lähes kaikki elämän edellytykset. Asuttamisen toinen aalto koettiin 1600-luvulla. Ajanjakso oli Kainuussa rauhan ja hyvän kreivin aikaa. Sekin päättyi väestön kannalta onnettomasti suuriin kato- ja nälkävuosiin 1695-1696, joiden heikentämänä Kainuun kansa väheni puoleen. Suuri kuolonvuosi oli 1697. Uuden vuosisadan puolella alkoi sitten suuri pohjan sota, joka koetteli Kainuuta sarkasotana vuonna 1712 ja vielä rankemmin vuosien 1715-1716 hävityksissä.

II Meriläiset Mankilankylällä 1600-luvun lopulla

Heikki Heikinpoika Meriläinen syntyi Siikajokivarren Mankilankylällä 10. marraskuuta 1686. Sukunimeä Heikille ei kirkonkirjoihin tuolloin Siikajoella kirjoitettu, kuten ei muillekaan länsisuomalaisille, merimaitten rahvaalle. Heitä puhuteltiin ja heistä puhuttiin liikanimillä, ja nämä nimet tulivat etupäässä asuinpaikan mukaan. Puhuttelunimi ei ollut välttämättä eikä läheskään aina se sama, jonka pappi kirjoihinsa kirjasi. Länsi-Suomessa saattoi käydä niinkin, että sinne Itä-Suomesta muuttaneilla sukunimi säilyi pitkään vain suullisena perintönä, kunnes se putkahti uudelleen eloon kirkonkirjoissa sadan tai jopa kahdensadan vuoden jälkeen.

Kun länsisuomalaisella asuinpaikka vaikkapa naimakauppojen myötä vaihtui, vaihtui yleensä lisänimikin. Pitkän ja vaiheikkaan elämän kulkeneilla saattoi nimi vaihtua neljä viisikin kertaa, niin kuin äitini suvun yli 90-vuotiaaksi päässeellä Päräkkä-Matilla. Toholammilla Matti oli kotitilan mukaan Järvelä, Haapavedellä hän oli Matti Laitila. Piippolan Lamulle muutettuaan Matti oli Jaakola ja Laitinen.

Heikki pääsi Saarelan eli Heikkilän talon isännäksi vuonna 1712 ollessaan puolella välissä kolmatta vuosikymmentään. Nyt hänet tunnettiin Heikkilän Heikkinä, mutta saattoivat kyläläiset puhua Saarelan Heikistäkin. Joka tapauksessa vastoin tähänastista uskomusta, Heikki ja hänen esivanhempansa kuljettivat jo tuolloin mukanaan Meriläisen nimeä. Heikin veli Jussi, joka jäi asumaan kotikonnuille Siikajokilaaksoon, ja hänen jälkeläisensä ovat nimittäin myös Meriläisiä, vaikka toki esiintyivät Siikajokilaaksossa ja muuallakin Länsi-Suomessa myös asuintilan tuomilla lisänimillä. Toistaiseksi ei tunneta mistä ja milloin Meriläinen on sukunimenä tullut.

Vaimonsa Kirsti Tuomaantytären kanssa Heikki sai kuusi lasta. Esikoinen syntyi isonvihan melskeisiin 1716, ja hänet kastettiin Heikiksi, kuinkas muuten, isän, isoisän ja vielä tämän isän mukaan. Marketta (kirkonkirjoissa Margetin) syntyi muutamaa vuotta myöhemmin, isonvihan päätyttyä, todennäköisesti 1722, Anna 1723, Johannes 1724, Matti (Mats) 1727, ja nuorimmaisena lapsena Kirsti (Cristin) 1729.

Kun Kirsti-äiti kuoli nuorena 1731, lapsista vain Heikki oli yli 10-vuotias, mutta lapsen kirjoissa hänkin vielä oli. Lasten isoisä, vanha Heikki oli kuollut Annan syntymävuonna 1723. Äidin kuoleman jälkeen oltiin ahtaana edessä, vaikka elettiin jo jälleenrakentamisen aikaa. Sota oli päättynyt vuosikymmen sitten.

Suuren pohjan sodan tuhot olivat Pohjois-Pohjanmaalla suuret. Siikajoen suurpitäjässä oli vuoden 1714 manttaaliluettelon mukaan 721 asukasta, mutta sodan jälkeen vuonna 1724 heitä laskettiin olevan vain 267. Osa väestä, yhteensä 305, oli viety vangeiksi Venäjälle, osa oli saanut surmansa, osa muuttanut tai paennut muualle, muutamat säätyläiset Pohjanlahden toiselle puolelle asti. Suuria eivät olleet alueen kaupungitkaan sodan jälkeen. Oulussa oli asukkaita 505, Raahessa 135 ja Kajaanin linnakaupungissa 46. Hävitys oli suurta. Se mikä venäläisiltä jäi ryöstämättä, sen vei ns. oma armeija, kivekkäiksi nimetyt Ruotsin vallan ryöstöjoukot. Se osasi olla ainakin yhtä julma kuin venäläiset, ellei julmempikin.

Kun talonpojat yrittivät päästä uuden elämän alkuun, oli otettava lainaa, jota kaupunkien porvarit tarjosivat. Velan korko tunnettiin tuolloinkin. Yhdellä porvarilla, kuten oululaisella Jakob Estlanderilla, saattoi olla kymmeniä velkavankeudessa olevia talollisia. Velkasummat vaihtelivat kymmenistä satoihin kuparitaalareihin. Sodan jälkeiset vuodentulot olivat heikkoja, katovuosia kerrassaan, kuten vuodet 1722-1726. Katovuosi oli myös poutakesänä historiankirjoihin jäänyt vuosi 1728. Kun yhtä ainokaista hyvää satovuotta 1729 - ja sekin oli hyvä vain, jos oli siementä peltoon pantavaksi - seurasi kaksi katovuotta 1730 ja 1731, elettiin Pohjois-Pohjanmaalla kovaa aikaa. Helteisenä alkukesänä 1730 nälkiintynyt väestö joutui kokemaan vielä metsäpalon, joka tuhosi suuria määriä metsää, heinäniittyjä ja jopa asumuksiakin. Palot alkoivat useilta paikoilta Savon rajoilla ja kulkeutuivat sieltä valtaville metsäalueille Pohjois-Pohjanmaan lounaisosiin, Kalajoelle, Saloon, Pyhäjoelle, Siikajoelle, jopa Limingan ja Oulun metsiin. Savu makasi jokilaaksoissa niin ettei eteensä nähnyt.

Tammikuun toisena päivänä 1732 Heikki solmi toisen avioliiton. Vihille mennään Ouluun asti. Puoliso on Elina Heikintytär Kärnä. Samoihin aikoihin, ehkä heti vihkimisen jälkeen Heikki ilmaantuu lapsineen Sotkamon Nuasjärvelle Turunkorvan maineikkaan tilan asukkaaksi.

III Turunkorva

Turunkorvan tila sopi merimaitten talonpojalle, joka ei hallinnut savolaisten kaskitekniikkaa, metsien valloitusta, vaan oli tottunut muokkaamaan ja lannoittamaan vesiin rajoittuvia alavia peltoja ja niistä leivän tekemään. Siikajoella oli kalastettu iät ja ajat, mutta Nuasjärvi korvasi varmaan hyvinkin Siikajoelle jääneet apajat. Kalastuksella oli Siikajoen alajuoksulla tärkeä merkitys, vaikka historian kirjoituksissa kalastusolojen sanotaan merkittävästi heikentyneen juuri 1600- ja 1700-lukujen taitteessa. Suurimpana syynä pidetään vesien liettymistä ja mataloitumista. On totta, että vesillä liikkuminen hankaloitui, koska maanpinta nousi rannikolla ja kallisti rannikkoaluetta jokien virtausta vastaan. Sadassa vuodessa meri pakeni kilometrikaupalla. Syy siihen, että asia nousi voimakkaasti esille juuri tähän aikaan, johtui todennäköisesti siitä, että laivaliikenne lisääntyi rannikolla kovasti ja alusten koko kasvoi. Tällä jääkauden jälkeisellä maanpinnan kohoamisella oli 1700-luvulla vielä kirkollinen selitys, jonka mukaan elettiin vedenpaisumuksen jälkeistä aikaa ja veden kuuluikin vähetä. Jokilaaksojen miehet, jotka olivat kulkeneet sukupolvien ajan kalassa Oulujärvellä, tiesivät, että totuus oli toinen. Oulujärven vedenpinta nimittäin kohosi jatkuvasti. Jytinä vain kuului kun itärannan hiekkatörmää sortui alati tulvivaan veteen. Tämä luonnonnäytelmä jatkuu nykyisinkin. Kiveämättömillä rannoilla kuten Ärjänsaarella vyörymisen näkee vielä tänä päivänä.

Turunkorvan peltoja oli viljelty jo pitkään, ainakin liki sata vuotta. Tilan nosti kukoistukseen Kajaanin linnanvouti, hopmanni Samuel Lång 1600-luvun loppupuolella. Sama mies kunnosti Kajaanin puulinnoituksen kunnan linnaksi ja oli niitä harvoja muualta muuttaneita, joka viihtyi Kainuussa, kaukana maailmasta. Huonoina viljavuosina Lång otti Turunkorvan mailta Kainuun parhaat sadot, vaikka ei luonnollisesti pärjännyt peltoineen savolaismuuttajille silloin kun vuodentulo oli vaaranrinteiden kaskimaassa hyvä. Silloin heille ei pärjännyt kukaan. Erityisesti Moilasat osasivat kaskiviljelyn.

Simon Affleck osti Turunkorvan tilan hovikseen maaliskuulla 1704. Affleck oli verovouti, joka kiskoi verot rahvaalta keinoja kaihtamatta. Hänestä tuli vihattu mies, pelätty ja halveksittu Simo Hurtta. Sillä nimellä hän on historiaakin jäänyt, kansan suuhun elämään ja Eino Leinon runoihin. Leino kirjoitti Turunkorva runoonsa säkeet Simo Hurtasta, joka elelee Pielisen hovissaan äreänä ja umpimielisenä.

Rengit, piijat ja muu palvelusväki kulkevat varpaisillaan. Kylillä kerrotaan, että Hurtta on kuin ruumis Hovilassa. Vain Turunkorvan muistot jaksavat lämmittää enää, kun Irja anelee Tukholman matkaa:

Lausuu leikillensä: Vietkö joskus Tukholmaan sa minut? Hymyy Hurtta: Kiltti lietkö? Vien ma Turunkorvaan sinut, siel' on sadun, rauhan maasi. Virkkaa Irja: Vieös kunne tahdot, omaan onnelaasi, vaan en Turunkorvaa tunne.

Sanoo silmät terheessä Simo Hurtta: Tunnet hyvin Kullakin on sydämessä aina Turunkorva syvin, joku paikka, jonne eivät elon myrskytuulet kannu vaikka kaiken kalliin veivät, jot ei kukaan ilmi anna...

Suuri pohjan sota kouraisi Kainuuta yhdeksän vuotta sen jälkeen kun se oli alkanut. Vuosina 1709 ja 1710 venäläiset polttivat Vuokissa, Lammasperällä, Lentualla ja Tipaksessa yhteensä kaksi tusinaa taloa. Vihanpito kärjistyi seuraavaksi sarkasotaan vuonna 1712. Se oli Suomen vallanpitäjien provosoima selkkaus. Kun oululainen kauppias Estlander ei saanut venäjänkarjalaisilta kauppiailta sarkapakkoja tarpeeksi halvalla, hän sopi kankaitten takavarikoinnista Kajaanin tullikirjurin Petter Jesenhausin kanssa. Kauppiaat vanhoivat kosta tästä verisestä vääryydestä, sillä mikään pieni kangasmäärä ei ollut kyseessä. Sarkaa oli 4300 kyynärää, runsaat kaksi ja puoli kilometriä.

Paltamon kirkkoherra Erik Johanneksenpoika Cajanus tunsu ja tiesi mihin uhkaukset voisivat johtaa ja hän yritti puhua maaherra Lorentz Clerkille sovintoa venäjänkarjalaisille. Kävi niin kuin vallanpitäjien kanssa monesti käy, järjen ääntä ei kuunneltu. Kostoretki Kainuuseen tehtiinkin kevättalvella 1712. Mukana sanotaan sarkakauppiaista olleen ainakin Hilppa Simonpojan ja Jaakko Remsun. Kostoretkelle saatiin mukaan myös pielisläisiä talonpoikia. He vähät välittivät karjalaisten kangaspakoista, heillä oli matkalle aivan oma syynsä. Tämä syy oli veronkiskuri Simo Hurtta ja Turunkorva. Pielisläiset olivat yrittäneet päästää Hurttaa päiviltä jo syksyllä 1710, mutta heikosti organisoituna homma meni metsään. Nyt oli uusi yritys. Sille tuntui tarjoutuvan nyt oiva tilaisuus kun retkikunnan miesluku oli tarpeeksi suuri.

Huhut kiersivät vihollisen tulosta hyvissä ajoin, mutta niihin ei haluttu uskoa, sillä niin monta kertaa tällaiset huhut olivat osoittautuneet perättömiksi. Kun vihollinen tuli Kajaaniin maaliskuun 13. päivän kalpean aamun tuskin kajastaessa, yllätys oli valmis. Päivä oli torstai ja nykyisen kalenterin mukaan elettiin jo maaliskuun 24:ttä päivää. Yllätettyjä asukkaita kidutettiin, muutama tapettiin siihen paikkaan. Kajaanin kirkkoherra Gabriel Cajanus sai niin pahoja vammoja, että hän kuoli niihin hieman myöhemmin. Paltamon kirkkoherra Erik Cajanus säästy, kun oli tien päällä, mutta pappila ryöstettiin perin pohjin. Kirkko ryöstettiin kuten Kajaanissa.

Sotkamossa meno vain yltyi, kun pielisläisetkin pääsivät toteuttamaan unelmaansa Turunkorvassa. Taas Affleck säästi nahkansa kun ei ollut kotonaan. Mutta Turunkorva ryöstettiin, sen päälle syötiin ja juotiin ja rällättiin. Turunkorvan väki otettiin mukaan Venäjälle, Afflekin vaimo, seitsemän lasta ja palveluskunta. Vain kahden lapsen tiedetään palanneen myöhemmin takaisin Suomeen. Lähdön kunniaksi Turunkorva sytytettiin tuleen, joten ainakin osa tilan rakennuksista tuhoutui.

Nyt maaherra Clerk joutui miettimään taktiikkaa uudelleen. Oli tärkeää turvata rajarauha, sillä

Venäjänsä kauppa oli kainuulaisten elinehto. Rauha saatiin aikaan varsin nopeasti, jo alkuvuodesta 1713. Kainuun kansa eli sovussa kun Suomen rintamailla tapeltiin. Veri värjäsi Kyrönjokea Napuen taistelussa vuonna 1714. Eteläinen Suomi Pohjanmaata myöten joutui venäläisten ja Pietari Suuren haltuun. Syrjäinen Kainuu sai olla rauhassa joulukuulle 1715. Silloin venäläiset vaativat Kajaaninlinnan antautumista kenraali Tsekinin johdolla. Vaatimukset eivät johtaneet mihinkään, mutta tammikuun lopulla 1716 Tsekin saapui uudelleen. Nyt miehiä oli neljä tuhatta, hirvittävä määrä. Mukana oli myös tykkejä.

Linnan varusväestä oli paikalla vain 50 miestä, muut olivat ruokavaroja hankkimassa. Paljon ei heitäkään ollut, kuutisenkymmentä miestä. Piirittäjien tykit jyskyttivät kuukauden päivät. Linnaan oli paennut säätyläisiä ja todennäköisesti heidän painostuksestaan linna lopulta antautui, kun antautumisehdot olivat siedettävät ja ruoka ilmeisen vähissä. Lupausten vastaisesti linnan väki vangittiin. Linna räjäytettiin taivaan tuuliin. Valloittajien marssittaman vankijoukon mukana oli yksi muita päätänsä pitempi. Hän oli vasta 13-vuotias Taneli Antinpoika Cajanus. Toinenkin rääsyläinen oli huomattavan pitkä, hän oli Tanelin sisko. Sisaruksia vaivasi somatotropiini-hormonin liikatuotannosta aiheutuva jättiläiskasvu. Taneli oli aikuisena liian pitkä jopa Preussin kuninkaan pitkien miesten kaartiin, kun mittaa kertyi 247 senttiä. Hän oli Paltamon kolmannen kappalaisen, noituudesta syytetyn virkaheittopapin Antti Jeremiaanpoika Cajanusen poika.

IV Vastavirtaan Siikajoelta Kainuuseen

Asuintilan niukkuus, ruokavarojen vähäisyys ja työn puute ovat aina olleet keskeisimmät syyt muuttaa muualle. Uutta elintilaa, ruokaa ja työtä tavoittelivat aikanaan savolaisetkin kun he etsivät uusia elämisen mahdollisuuksia Kainuusta 1500- ja 1600-luvulla. Oliko näistä perusteiksi Heikki Meriläisen muutolle Siikajoen varresta Nuasjärven Turunkorvaan, jokilaakson avaralta lakeudelta suuren Nuasjärven rannalle?

Asuintilasta Heikillä eikä Heikin lapsilla ollut puutetta, ei työnteon mahdollisuuksistakaan. Ruokavaroja koettelivat nälkävuodet samoin kuin muitakin Siikajokilaakson ja Pohjois-Pohjanmaan asukkaita. Tuskin Kainuun korpimaan uskottiin tarjoavan sen leveämpää leipää mitä sukutilan pelloilta oli saatu. Jos Siikajokilaaksosta pois työntäviä syitä oli, niiden täytyi liittyä suuren pohjan sodan tuhoihin ja mahdollisesti viljelysmaiden keuhon kuntoon ja tuottoon ja raskaaseen verotukseen. Joka tapauksessa näyttää ilmeiseltä, että Kainuuseen vetävät voimat olivat pääosassa, kun Heikki teki ratkaisevan päätöksen.

Mitä sitten Kainuuseen vetävät syyt saattoivat olla? Nekään eivät voi aivan heppoisia olla sillä nyt ei ollut kyse mistään naapurikyliään muutosta, vaan varsin suuresta, noin 200 kilometrin korpivaelluksesta aivan uusille asuinsijoille, joista rannikon talonpojilla ei ollut juuri mitään tietoa. Vain hyvin harva jokilaakson talonpoika oli muuttanut aikoinaan asumustaan ja perhettään Oulujärvelle saakka, vaikka ikimuistoiset ajat siellä oli kalassa käyty. Mutta nyt Heikki Meriläinen meni vielä paljon kauemmas, Oulujärven itäpuolelle, kaukomaille, joista talvi-iltoina oli pirtin lämmössä kuultu pelottavia tarinoita syvien metsien maahisista ja palavasilmäisistä, liehupartaisista venäläisistä.

On päivänselvää, että Heikillä oli hyvät tiedot Turunkorvasta jo ennen muuttoa. Tuore vaimoihminen, Elina Kärnä, oli kotoisin Sotkamosta ja Elinan Heikki-isä tai suku saattoi hyvinkin olla tietoinen, että Turunkorva oli kunnan talonpitoa vailla. Heikki Meriläinen oli jo pitkästi viidennellä vuosikymmenellään ja maailmaa nähnyt mies, joten saattoi hänellä itselläänkin olla tietoa yhdestä jos toisestakin asiasta. Perimätieto, johon aina pitää suhtautua varauksin, kertoo että Heikki olisi ollut töissä Turunkorvassa jo Afflekin aikoihin, siis ennen vuotta 1725, jolloin maakunnan rahvaan kanssa jo sovinnon tehnyt korkea-arvoinen maamajuri myi tilan. Todennäköisemmin Heikki oli ollut siellä aiemmin, poikamiesvuosinaan, ennen vuotta 1716.

Mitään historiallista todistusta asiasta ei ainakaan toistaiseksi ole, mutta jos Heikillä oli aiempi yhteys Turunkorvaan, se selittäisi paljon. Se selittäisi oikeastaan kaiken.

Mikä osuus asioiden kulkuun oli uuden vaimon vanhemmilla ja Kärnän suvulla? Tiedetään, että Turunkorvassa asui Olavi Kärnän leski Reetta (Margareta) Tenhutar, Tenhusten sukua siis isänsä puolelta. Vaikka tässä ei ole muuta yhteyttä uuteen vaimoon kuin sukunimi Kärnä, voidaan olettaa, että Olavi Kärnä ja Elinan isä Heikki olivat sukulaismiehiä ja tätä kautta Turunkorvan tilanne saatiin nopeasti Heikki Meriläisen tietoon. Mutta miten tämä tieto tavoitti Heikki Meriläisen toiselle puolelle maata? Eikö tässä olisi luonnollista uskoa perimätietoon, että Heikki tunsu entuudestaan Turunkorvan ja oli Kärnille tuttu mies? Ja ehkäpä Heikki muisti Kainuun kauniin Elinan... Muutto Turunkorvaan ei enää ollutkaan hyppy tuntemattomaan, vaan paluu tilalle, jossa oli nuorena miehenä työskennellyt ja jonka tiesi hyväksi ja pellot tuottaviksi. Kaupantekijäisiksi pienille lapsille saatiin vielä äiti ja kasvattaja.

Suuri kysymys on se, mistä Heikki Meriläinen sai kootuksi sellaisen summan rahaa, joka Turunkorvan ostoon tarvittiin? Kesäkuun viidennelle päivälle 1738 päivätyllä kauppakirjalla Heikki ostaa puolen manttaalin tilan Peter Kindmanin leskeltä Riitta (Brigitta) Wijkmanilta. Vänrikki Kindman oli aikanaan Kajaanin linnan varastokirjuri ja myöhemmin linnan kassanhoitaja. Kauppasumma on 2200 kuparitalaria. Se on iso rahasumma. Se vastasi miehen 15 vuoden palkkarahoja. Ainakin yhtä monta vuotta sillä olisi ruokkinut Heikin ja Elinan uusioperhettä. Ei tuollaisia rahamääriä Siikajokilaakson talonpojilla ollut 1730-luvulla. Hyvä jos suurimmat tilat olivat ison vihan vuosista omilleen päässeet ja velkansa kauppiaille maksaneet. Ei ole tietoa millä summalla Heikki Mankilankylän tilansa myi, mutta tuskin hän siitä sai kokoon kuin osan Turunkorvan kauppasummasta. Tuohon aikaan rahaa ei ollut liikkeellä nykymallin mukaan, elettiin osin vaihtotaloudessa, työtä vaihdettiin tavaraan ja toisinkin päin. Osa kauppasummasta on saatettu korvata työnteolla, olihan Heikin sakki asunut Turunkorvassa jo viisi kuusi vuotta ennen kauppaa, mutta sittenkin selitettävää jää paljon. Voidaan aprikoida sitäkin, oliko Heikillä säästöjä niiltä ajoilta, jolloin oli ollut – jos nyt oli ollut – rikkaan Affleckin palveluksessa.

V Silkkihuivi ja uusi aika

Turunkorvaan muuton aikoihin Suomen ilmastotyyppi muuttui. Kesät lämpenivät ja vuodentulot kasvoivat. Vuosi toisensa jälkeen saatiin hyvää satoa ja sotavuodet olivat taakse jäänyttä elämää. Kansan elintaso nousi humisten. Viitenä perättäisenä vuotena 1732-1736 saatiin hyvä viljasato. Yhtä keuhkoa ja yhtä kohtalaista vuodentuloa seurasi kolme katovuotta 1739-1741, mutta vuodesta 1742 lähtien pelloilta saatiin uskomattomat 15 vuotta hyviä ja runsaita satoja, syksy toisensa jälkeen. Ei ollut hätäpäivää, ei kuura-aamua. Kansakunnan varallisuus kasvoi. Suomalaisten pituuskasvu lisääntyi, ja se on aina ollut aikojen hyvyyden mitta. Työtä oli niin paljon, että tekijöistä alkoi olla puutetta. Kauppa kävi hyvin. Palkat nousivat ja renkien ja piikojen omanarvontunto.

Kaikkia tällainen kehitys ja elämänmeno ei kuitenkaan miellyttänyt. Vuoden 1755 valtiopäivävalitus vaati, että palvelusväeltä tulee kieltää hienojen silkkimyssyjen, kauniitten liinojen ja kalliitten nauhojen pito. Mihin tämä elämä onkaan menossa kun palvelusväki elää punaisine silkkihuiveineen kuin vapaa henkilö? Emäntien ja talon tyttäreiden kun tulee rientää perässä koreilun kunniantomalla tiellä.

Meriläisilläkin alkoi Turunkorvassa onnen aika. Kaikki lapset pääsivät aikuisikään, mikä oli perin harvinaista tuohon maailman aikaan. Tilalle nousi uusia rakennuksia ja Heikin yhteiskunnallinen asema kasvoi nopeasti. Perimätieto luonnehtii Heikkiä määrätietoiseksi, oikeudenmukaiseksi ja kiivasluonteiseksi, jopa uhmakkaaksi mieheksi. Heikin luottamustoimet kanavoituivat kirkon kuudennusmiehen tehtävien kautta. Vuonna 1746 hän matkusti valtuutettuna edustajana Ouluun, Laanilan virkataloon kihlakunnantuomari Johan Polvianderin luokse valtiopäiväedustajaa

valitsemaan. Matkatoverina oli Matti Kyllönen ja eväinä viisikohtainen kirjelmä. Heikki piti tärkeänä kansan sivistämistä ja lukutaidon lisäämistä. Hän julisti, että köyhimmilläkin on oikeus ihmisarvoiseen elämään ja näistä lähtökohdista hän järjesteli köyhäinhoitoa yhteisvastuun periaatteelle. Heikki Meriläinen katsoi tulevaisuuteen. Hän suunnitteli liikenneolojen järjestyjä tavalla, joista osa voitiin toteuttaa vasta satakunta vuotta myöhemmin. Heikki Meriläinen ajoi vahvasti myös viljamakasiinien perustamista. Hyvästä vuodentulosta viljaa oli laitettava säästöön, koska seuraavaa satoa ei voinut ennustaa. Vielä vanhempanakin miehenä hänen asiantuntemukselleen riitti arvonantoa, kun kruununnimismies Castren kutsui hänet 1755 tarkastamaan Kajaanin kirkko- ja seurakuntarakennusten kuntoa.

Heikin saamasta suuresta arvostuksesta voidaan päätellä, että häntä ei rasittanut mahdollinen yhteys Affleckiin. Ei häntä Hurtan mieheksi mielletty. Toisaalta Affleckin maine ei ollut varmaan keinoimmillaan Nuasjärvellä. Kaipa Affleck pyrki elämään sovussa naapureittensa kanssa, olihan Turunkorva aikanaan hankittu rauhan tyyssijaksi, jonne elon myrskytuulten ei olisi koskaan pitänyt yltää.

Kiitokset

Historiantutkijat Ilkka Nummela Jyväskylän yliopistosta, Heikki Rytkölä Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot-instituutista ja Kustaa H.J. Vilkuna Jyväskylän yliopistosta ovat auttaneet minua kommenteillaan tämän tarinan kirjoittamisessa.

Kirjallisuus

Halila Aimo 1954. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1721-1775. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia V. 749 s. Oulu. Halila Aimo 1984. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi suuren Pohjan sodan ja isonvihan aikana 1700-1721. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia IV. 267 s. ISBN 951-99561-9-0. Kuusamo. Heikkinen Antero 1986. Kainuun historia III. Hallinto ja kulttuuri 1720-luvulta 1980-luvulle. ISBN 951-99664-9-8. Kajaani. Keränen Jorma 1986. Uudisraivauksen ja rajasotien kausi. Teoksessa: Kainuun historia I:204-696. ISBN 951-99664-9-8. Kajaani. Meri Veijo 1993. Maassa taivaan saranat. Suomalaisten historia vuoteen 1814. 350 s. ISBN 951-1-12927-9. Keuruu. Turpeinen Olavi 1985. Kainuun historia II. Väestö ja talous 1721-1982. 436 s. ISBN 951-99664-9-8. Kajaani.

Copyright Jarmo J. Meriläinen ja Meriläisten sukuseura ry